

PODSTAWY BIOSTATYSTYKI ĆWICZENIA

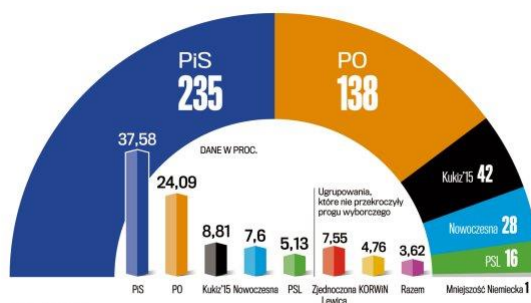

FILIP RACIBORSKI
FILIP.RACIBORSKI@WUM.EDU.PL

ZAKŁAD PROFILAKTYKI ZAGROZEŃ
ŚRODOWISKOWYCH I ALERGOLOGII WUM

ZADANIE I

Z populacji wyborców pobrano próbkę 1000 osób i okazało się, że wśród nich 300 popiera partię X. Podać przedział ufności dla frakcji wyborców popierających partię X w populacji na poziomie ufności 0.95

© GAZETA WYBORCZA

<http://wyborcza.pl/1,75478,19099031,sukces-pis-choc-nie-triumf.html>

Źródło: PKW

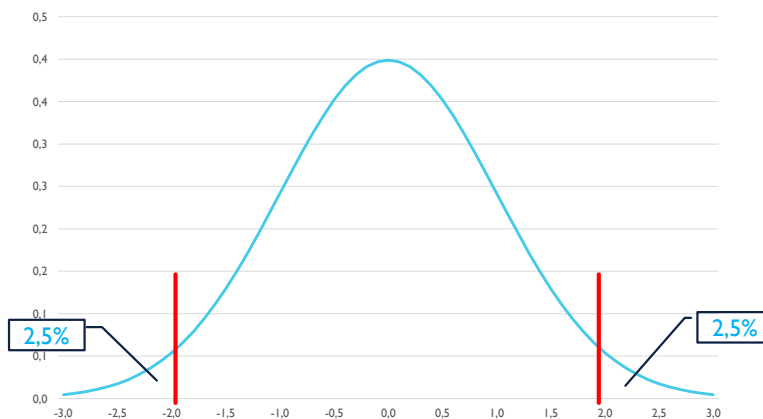
ZADANIE 1

Z populacji wyborców pobrano próbkę 1000 osób i okazało się, że wśród nich 300 popiera partię X. Podać przedział ufności dla frakcji wyborców popierających partię X w populacji na poziomie ufności 0.95

- $k=300$ - liczba osób popierających partię X w próbie
- $n=1000$ - rozmiar próby
- $p=k/n=300/1000=0.3$ - oszacowana częstość poparcia dla partii X
- Poziom ufności=0.95, więc $\alpha=0.05$ (poziom istotności)
- $z = (1 - \frac{\alpha}{2})$ - kwantyl rzędu $(1 - \frac{\alpha}{2})$ ze standardowego rozkładu normalnego

$$\left[\hat{p} - \frac{\sqrt{\hat{p}(1-\hat{p})}}{\sqrt{n}} * z; \hat{p} + \frac{\sqrt{\hat{p}(1-\hat{p})}}{\sqrt{n}} * z \right]$$

ZADANIE I

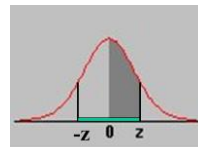

$$z = 1 - \frac{\alpha}{2} = 1 - \frac{0.05}{2} = 1 - 0.025 = 0.975$$

TABLICE ROZKŁADU NORMALNEGO STANDARYZOWANEGO

Powierzchnia pod krzywą rozkładu normalnego standaryzowanego. Dla wartości standardowej Z tabela podaje powierzchnię pod krzywą od Z=0 do podanej w kolumnie pierwszej i głowce tabeli wartości Z

	0	0,01	0,02	0,03	0,04	0,05	0,06	0,07	0,08	0,09
0,0	0,00000	0,00399	0,00798	0,01197	0,01595	0,01994	0,02392	0,02790	0,03188	0,03586
0,1	0,03983	0,04380	0,04776	0,05172	0,05567	0,05962	0,06356	0,06749	0,07142	0,07535
0,2	0,07926	0,08317	0,08706	0,09095	0,09483	0,09871	0,10257	0,10642	0,11026	0,11409
0,3	0,11791	0,12172	0,12552	0,12930	0,13307	0,13683	0,14058	0,14431	0,14803	0,15173
0,4	0,15542	0,15910	0,16276	0,16640	0,17003	0,17364	0,17724	0,18082	0,18439	0,18793
0,5	0,19146	0,19497	0,19847	0,20194	0,20540	0,20884	0,21226	0,21566	0,21904	0,22240
0,6	0,22575	0,22907	0,23237	0,23565	0,23891	0,24215	0,24537	0,24857	0,25175	0,25490
0,7	0,25804	0,26115	0,26424	0,26730	0,27035	0,27337	0,27637	0,27935	0,28230	0,28524
0,8	0,28814	0,29103	0,29389	0,29673	0,29955	0,30234	0,30511	0,30785	0,31057	0,31327
0,9	0,31594	0,31859	0,32121	0,32381	0,32639	0,32894	0,33147	0,33398	0,33646	0,33891
1,0	0,34134	0,34375	0,34614	0,34849	0,35083	0,35314	0,35543	0,35769	0,35993	0,36214
1,1	0,36433	0,36650	0,36864	0,37076	0,37286	0,37493	0,37698	0,37900	0,38100	0,38298
1,2	0,38493	0,38686	0,38877	0,39065	0,39251	0,39435	0,39617	0,39796	0,39973	0,40147
1,3	0,40320	0,40490	0,40658	0,40824	0,40988	0,41149	0,41309	0,41466	0,41621	0,41774
1,4	0,41924	0,42073	0,42220	0,42364	0,42507	0,42647	0,42785	0,42922	0,43056	0,43189
1,5	0,43319	0,43448	0,43574	0,43699	0,43822	0,43943	0,44062	0,44179	0,44295	0,44408
1,6	0,44520	0,44630	0,44738	0,44845	0,44950	0,45053	0,45154	0,45254	0,45352	0,45449
1,7	0,45543	0,45637	0,45728	0,45818	0,45907	0,45994	0,46080	0,46164	0,46246	0,46327
1,8	0,46407	0,46485	0,46562	0,46638	0,46712	0,46784	0,46856	0,46926	0,46995	0,47062
1,9	0,47128	0,47193	0,47257	0,47320	0,47381	0,47441	0,47500	0,47558	0,47615	0,47670
2,0	0,47725	0,47778	0,47831	0,47882	0,47932	0,47982	0,48030	0,48077	0,48124	0,48169

Ponieważ tabela jest dla połowy pola powierzchni pod krzywą rozkładu normalnego, to zamiast wartości 0,975 szukamy wartości mniejszej od 0,5, czyli **0.475**.

$z=1.96$

[EXCEL]=ROZKŁAD.NORMALNY.S.ODW(0,975)

ZADANIE I

$$\left[\hat{p} - \frac{\sqrt{\hat{p}(1-\hat{p})}}{\sqrt{n}} * z; \hat{p} + \frac{\sqrt{\hat{p}(1-\hat{p})}}{\sqrt{n}} * z \right]$$

$$\hat{p} \pm \frac{\sqrt{\hat{p}(1-\hat{p})}}{\sqrt{n}} * z = 0,3 \pm \frac{\sqrt{0,3 \cdot 0,7}}{\sqrt{1000}} \cdot 1,96 = 0,3 \pm 0,0284$$

$$L = 0,3 - 0,0284$$

$$P = 0,3 + 0,0284$$

$$L = 0,2716$$

$$P = 0,3284$$

- Stąd z ufnością 95 % poparcie dla partii X zawiera się w przedziale: [0.2716, 0.3284].
- Przeważnie przekazując badania opinii publicznej nie podaje się przedziału ufności lecz mówi się o błędzie (media podałyby: poparcie dla partii X wynosi 30%; błąd oszacowania 3%)

ZADANIE 2

palenie
wyszczupła

Na pewnej uczelni zbadano próbę 625 studentek. Okazało się, że 125 z nich pali papierosy. Podać przedział ufności 90% dla frakcji palących w całej populacji studentek.

<http://www.youth-culture.csd.pl/pages1/gadgets/palenie.html>

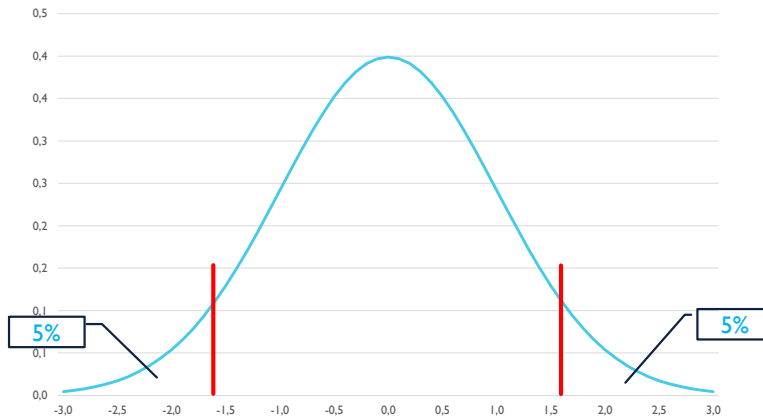
ZADANIE 2

Na pewnej uczelni zbadano próbę 625 studentek. Okazało się, że 125 z nich pali papierosy. Podać przedział ufności 90% dla frakcji palących w całej populacji studentek.

- $k=125$ - liczba palących papierosy studentek
- $n=625$ - łączna liczba studentek
- $p=k/n=125/625=0.2$ - oszacowana częstość palenia papierosów
- Poziom ufności=0.90, więc poziom istotności $\alpha=0.1$
- $z = (1 - \frac{\alpha}{2})$ - kwantyl rzędu $(1 - \frac{\alpha}{2})$ ze standardowego rozkładu normalnego

$$\left[\hat{p} - \frac{\sqrt{\hat{p}(1-\hat{p})}}{\sqrt{n}} * z; \hat{p} + \frac{\sqrt{\hat{p}(1-\hat{p})}}{\sqrt{n}} * z \right]$$

ZADANIE 2

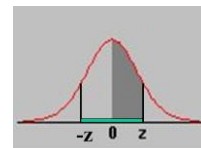

$$z = 1 - \frac{\alpha}{2} = 1 - \frac{0.1}{2} = 1 - 0.05 = 0.95$$

TABLICE ROZKŁADU NORMALNEGO STANDARYZOWANEGO

Powierzchnia pod krzywą rozkładu normalnego standaryzowanego. Dla wartości standardowej Z tablica podaje powierzchnię pod krzywą od Z=0 do podanej w kolumnie pierwszej i główce tablicy wartości Z

	0	0,01	0,02	0,03	0,04	0,05	0,06	0,07	0,08	0,09
0,0	0,0000	0,0039	0,0079	0,0119	0,0159	0,0199	0,0239	0,0279	0,0318	0,0358
0,1	0,0398	0,0438	0,0477	0,0517	0,0557	0,0596	0,0636	0,0674	0,0714	0,0753
0,2	0,0792	0,0831	0,0870	0,0909	0,0948	0,0987	0,1025	0,1064	0,1102	0,1140
0,3	0,1179	0,1217	0,1255	0,1293	0,1330	0,1368	0,1405	0,1443	0,1480	0,1517
0,4	0,1554	0,1591	0,1627	0,1664	0,1700	0,1736	0,1772	0,1808	0,1843	0,1879
0,5	0,1914	0,1949	0,1984	0,2019	0,2054	0,2088	0,2122	0,2156	0,2190	0,2224
0,6	0,2257	0,2290	0,2323	0,2356	0,2389	0,2421	0,2453	0,2485	0,2517	0,2549
0,7	0,2580	0,2611	0,2642	0,2673	0,2703	0,2733	0,2763	0,2793	0,2823	0,2852
0,8	0,2881	0,2910	0,2938	0,2967	0,2995	0,3023	0,3051	0,3078	0,3105	0,3132
0,9	0,3159	0,3185	0,3211	0,3238	0,3263	0,3289	0,3314	0,3338	0,3364	0,3389
1,0	0,3413	0,3437	0,3461	0,3484	0,3508	0,3531	0,3554	0,3576	0,3599	0,3621
1,1	0,3643	0,3665	0,3686	0,3707	0,3728	0,3749	0,3769	0,3790	0,3810	0,3829
1,2	0,3849	0,3868	0,3887	0,3906	0,3925	0,3943	0,3961	0,3979	0,3997	0,4014
1,3	0,4032	0,4049	0,4065	0,4082	0,4098	0,4114	0,4130	0,4146	0,4162	0,4177
1,4	0,4192	0,4207	0,4222	0,4236	0,4250	0,4264	0,4278	0,4292	0,4305	0,4318
1,5	0,4331	0,4344	0,4357	0,4369	0,4382	0,4394	0,4406	0,4417	0,4429	0,4440
1,6	0,4452	0,4463	0,4473	0,4484	0,4495	0,4505	0,4515	0,4524	0,4532	0,4541
1,7	0,4543	0,4553	0,4562	0,4571	0,4580	0,4589	0,4598	0,4606	0,4614	0,4622
1,8	0,4640	0,4648	0,4656	0,4663	0,4671	0,4678	0,4685	0,4692	0,4699	0,4706
1,9	0,4712	0,4719	0,4725	0,4732	0,4738	0,4744	0,4750	0,4755	0,4761	0,4767
2,0	0,4772	0,4777	0,4781	0,4786	0,4791	0,4796	0,4800	0,4804	0,4808	0,4812

Ponieważ tablica jest dla połowy pola powierzchni pod krzywą rozkładu normalnego, to zamiast wartości 0.95 szukamy wartości mniejszej od 0,5, czyli **0.45**.

$$z = 1.64$$

[EXCEL]=ROZKŁAD.NORMALNY.S.ODW(0,95)

ZADANIE 2

$$\left[\hat{p} - \frac{\sqrt{\hat{p}(1-\hat{p})}}{\sqrt{n}} * z; \hat{p} + \frac{\sqrt{\hat{p}(1-\hat{p})}}{\sqrt{n}} * z \right]$$

$$\begin{aligned} \hat{p} \pm \frac{\sqrt{\hat{p}(1-\hat{p})}}{\sqrt{n}} * z &= 0,2 \pm \frac{\sqrt{0,2 \cdot 0,8}}{\sqrt{625}} \cdot 1,64 = 0,2 \pm \frac{\sqrt{0,16}}{25} \cdot 1,64 = \\ &= 0,2 \pm \frac{0,4}{25} \cdot 1,64 = 0,2 \pm 0,02623 \end{aligned}$$

- Przedział ufności dla frakcji palących w całej populacji studentek: [0.1737, 0.2262]
- W Excelu wartość z dla tego zdania możemy uzyskać za pomocą formuły:
  - =ROZKŁAD.NORMALNY.S.ODW(0,95)
  - =ROZKŁAD.NORMALNY.ODW(0,95;0;1)

PRZYPOMNIENIE ROZKŁAD T-STUDENTA

Angielski statystyk, William Sealy Gosset (1876 - 1937) zasłynął jako twórca wprowadzonego w 1908 roku rozkładu prawdopodobieństwa, znanego pod nazwą rozkładu t - Studenta.

Nazwa związana jest z pseudonimem Student, pod którym Gosset publikował. Podstawą do opracowania rozkładu prawdopodobieństwa stały się testy statystyczne przeprowadzane z próbkami piwa w irlandzkim browarze Arta Guinnessa, w którym Gosset pracował.

https://pl.wikipedia.org/wiki/William_Sealy_Gosset

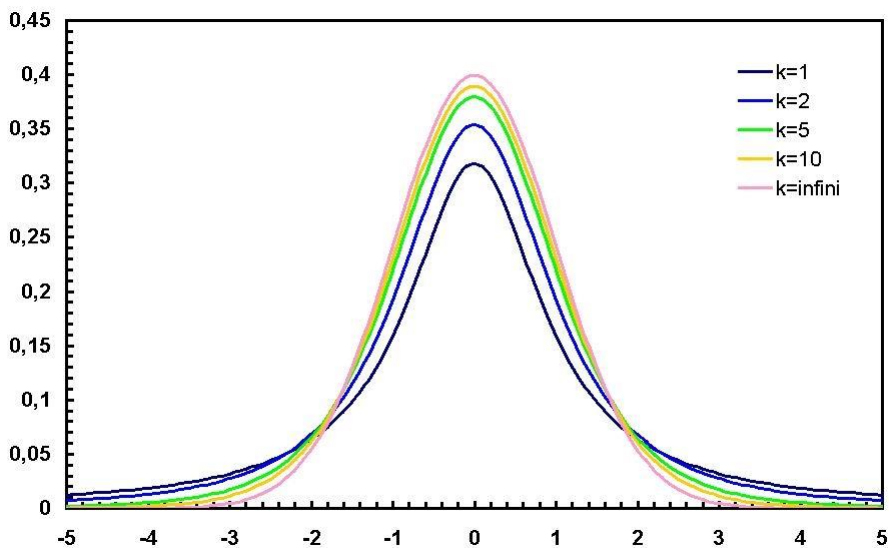
<http://www.edustat.com.pl/historia.html?nr=14>

PRZYPOMNIENIE ROZKŁAD T-STUDENTA

- Dysponujemy wynikami n pomiarów, dla których możemy wyznaczyć estymatory parametrów populacyjnych, jak średnia ($\bar{X}$) i odchylenie standardowe (s) lub wariancja (s^2), nie znamy natomiast odchylenia standardowego (σ) w populacji. Zagadnienie to rozwiązał (w 1908r.) W.S. Gosset (pseudonim Student) podając funkcję zależną od tzw. stopni swobody (df) i poziomu istotności (α).
- Wartości krytyczne $t(\alpha; n-1)$ dla rozkładu t-Studenta odczytujemy z tablicy rozkładu t-Studenta.
- Stopnie swobody związane są z liczebnością próbki $df = n-1$.

Wykład dr M. Zalewska

Szeregi statystyczne, estymacja parametryczna punktowa i przedziałowa

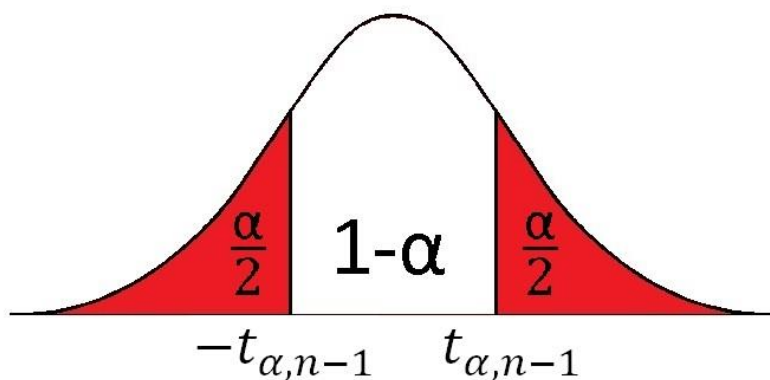

https://pl.wikipedia.org/wiki/Rozk%C5%82ad_Studenta#Zastosowania

Szeregi statystyczne, estymacja parametryczna punktowa i przedziałowa

α - współczynnik ufności/poziom istotności

$(1 - \alpha)$ – poziom ufności

<http://www.statystyka-zadania.pl/tablica-rozkładu-t-studenta/>

15

Wartości krytyczne rozkładu t dla różnych poziomów istotności testu						
stopni swobody	jednostronnego i dwustronnego					
	Poziom istotności dla testu jednostronnego					
	0,1	0,05	0,025	0,01	0,005	0,0005
	Poziom istotności dla testu dwustronnego					
	0,2	0,1	0,05	0,02	0,01	0,001
1	3,0777	6,3137	12,7062	31,8210	63,6559	636,5776
2	1,8856	2,9200	4,3027	6,9645	9,9250	31,5995
3	1,6377	2,3534	3,1824	4,5407	5,8408	12,9244
4	1,5332	2,1318	2,7765	3,7469	4,6041	8,6101
5	1,4759	2,0150	2,5706	3,3649	4,0321	6,8685
6	1,4398	1,9432	2,4469	3,1427	3,7074	5,9587
7	1,4149	1,8946	2,3646	2,9979	3,4995	5,4081
8	1,3968	1,8595	2,3060	2,8965	3,3554	5,0414
9	1,3830	1,8331	2,2622	2,8214	3,2498	4,7809
10	1,3722	1,8125	2,2281	2,7638	3,1693	4,5868
11	1,3634	1,7959	2,2010	2,7181	3,1058	4,4369
12	1,3562	1,7823	2,1788	2,6810	3,0545	4,3178
13	1,3502	1,7709	2,1604	2,6503	3,0123	4,2209
14	1,3450	1,7613	2,1448	2,6245	2,9768	4,1403
15	1,3406	1,7531	2,1315	2,6025	2,9467	4,0728
16	1,3368	1,7459	2,1199	2,5835	2,9208	4,0149
17	1,3334	1,7396	2,1098	2,5669	2,8982	3,9651
18	1,3304	1,7341	2,1009	2,5524	2,8784	3,9217
19	1,3277	1,7291	2,0930	2,5395	2,8609	3,8833
20	1,3253	1,7247	2,0860	2,5280	2,8453	3,8496
21	1,3232	1,7207	2,0796	2,5176	2,8314	3,8193
22	1,3212	1,7171	2,0739	2,5083	2,8188	3,7922
23	1,3195	1,7139	2,0687	2,4999	2,8073	3,7676
24	1,3178	1,7109	2,0639	2,4922	2,7970	3,7454
25	1,3163	1,7081	2,0595	2,4851	2,7874	3,7251
26	1,3150	1,7056	2,0555	2,4786	2,7787	3,7067
27	1,3137	1,7033	2,0518	2,4727	2,7707	3,6895
28	1,3125	1,7011	2,0484	2,4671	2,7633	3,6739
29	1,3114	1,6991	2,0452	2,4620	2,7564	3,6595
30	1,3104	1,6973	2,0423	2,4573	2,7500	3,6460
40	1,3031	1,6839	2,0211	2,4233	2,7045	3,5510
50	1,2987	1,6759	2,0086	2,4033	2,6778	3,4960
60	1,2958	1,6706	2,0003	2,3901	2,6603	3,4602
120	1,2886	1,6576	1,9799	2,3578	2,6174	3,3734
∞	1,2816	1,6449	1,9600	2,3263	2,5758	3,2906

ZADANIE 3

- Czasy wykonania pewnej analizy jest zmienną losową o rozkładzie normalnym.
- Na podstawie poniższej próby (w sekundach): 10.3, 15.1, 13.8, 16.4, 13, 15.2, 14.8, 16.4, 16.1, 15.1 podaj 95 % i 90 % przedziały ufności dla średniego czasu wykonania analizy.

<http://polanik.info.pl/pl/p/HS80TW-stoper-Casio/1640>

ZADANIE 3

Na podstawie poniższej próby (w sekundach): 10.3, 15.1, 13.8, 16.4, 13, 15.2, 14.8, 16.4, 16.1, 15.1 podaj 95 % i 90 % przedziały ufności dla średniego czasu wykonania analizy.

$$\bar{X} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i = \frac{10,3+15,1+13,8+16,4+13+15,2+14,8+16,4+16,1+15,1}{10} = 14,62$$

$$D^2 X = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{X})^2$$

x_i	10,3	15,1	13,8	16,4	13	15,2	14,8	16,4	16,1	15,1
$x_i - \bar{X}$	-4,32	0,48	-0,82	1,78	-1,62	0,58	0,18	1,78	1,48	0,48
$(x_i - \bar{X})^2$	18,66	0,230	0,672	3,178	2,624	0,336	0,032	3,178	2,190	0,230

ZADANIE 3

$$D^2 X = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{X})^2 = 3,48$$

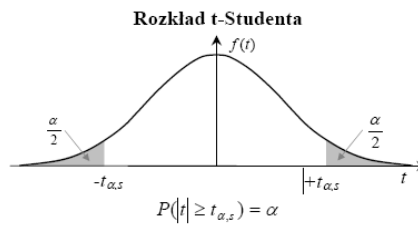
$$s = \sqrt{D^2 X} = \sqrt{3,48} = 1,865$$

- wzór na przedział ufności dla średniej przy nieznanym odchyleniu standardowym w populacji przedstawiono poniżej:

$$\left[\underbrace{\bar{X} - t\left(1 - \frac{\alpha}{2}; n-1\right) \frac{S}{\sqrt{n}}}_{\text{granica lewego (L) przedziału ufności}}, \quad \underbrace{\bar{X} + t\left(1 - \frac{\alpha}{2}; n-1\right) \frac{S}{\sqrt{n}}}_{\text{granica prawego (P) przedziału ufności}} \right]$$

granica lewego (L) przedziału ufności   granica prawego (P) przedziału ufności

stopni swobody	Wartości krytyczne rozkładu t dla różnych poziomów istotności testu jednostronnego i dwustronnego					
	Poziom istotności dla testu jednostronnego					
	0,1	0,05	0,025	0,01	0,005	0,0005
	Poziom istotności dla testu dwustronnego					
	0,2	0,1	0,05	0,02	0,01	0,001
1	3,0777	6,3137	12,7062	31,8210	63,6559	636,5776
2	1,8856	2,9200	4,3027	6,9645	9,9250	31,5998
3	1,6377	2,3534	3,1824	4,5407	5,8408	12,9244
4	1,5332	2,1318	2,7765	3,7469	4,6041	8,6101
5	1,4759	2,0150	2,5706	3,3649	4,0321	6,8686
6	1,4398	1,9432	2,4469	3,1427	3,7074	5,9587
7	1,4149	1,8946	2,3646	2,9979	3,4995	5,4081
8	1,3968	1,8595	2,3060	2,8965	3,3554	5,0414
9	1,3830	1,8331	2,2622	2,8214	3,2498	4,7809
10	1,3722	1,8125	2,2281	2,7638	3,1693	4,5868
11	1,3634	1,7959	2,2010	2,7181	3,1058	4,4369
12	1,3562	1,7823	2,1788	2,6810	3,0545	4,3178
13	1,3502	1,7709	2,1604	2,6503	3,0123	4,2209
14	1,3450	1,7613	2,1448	2,6245	2,9768	4,1403
15	1,3406	1,7531	2,1315	2,6025	2,9467	4,0728
16	1,3368	1,7459	2,1199	2,5835	2,9208	4,0149
17	1,3334	1,7396	2,1098	2,5669	2,8982	3,9651
18	1,3304	1,7341	2,1009	2,5524	2,8784	3,9217
19	1,3277	1,7291	2,0930	2,5395	2,8609	3,8833
20	1,3253	1,7247	2,0860	2,5280	2,8453	3,8496
21	1,3232	1,7207	2,0796	2,5176	2,8314	3,8193
22	1,3212	1,7171	2,0739	2,5083	2,8188	3,7922
23	1,3195	1,7139	2,0687	2,4999	2,8073	3,7676
24	1,3178	1,7109	2,0639	2,4922	2,7970	3,7454
25	1,3163	1,7081	2,0595	2,4851	2,7874	3,7251
26	1,3150	1,7056	2,0555	2,4786	2,7787	3,7067
27	1,3137	1,7033	2,0518	2,4727	2,7707	3,6895
28	1,3125	1,7011	2,0484	2,4671	2,7633	3,6739
29	1,3114	1,6991	2,0452	2,4620	2,7564	3,6595
30	1,3104	1,6973	2,0423	2,4573	2,7500	3,6460
40	1,3031	1,6839	2,0211	2,4233	2,7045	3,5510
50	1,2987	1,6759	2,0086	2,4033	2,6778	3,4960
60	1,2958	1,6706	2,0003	2,3901	2,6603	3,4602
120	1,2886	1,6576	1,9799	2,3578	2,6174	3,3734
∞	1,2816	1,6449	1,9600	2,3263	2,5758	3,2906

$\alpha=0.05$, obliczamy kwantyl rzędu
 $t(0,975,9)=2.26$

$\alpha=0.10$, obliczamy kwantyl rzędu
 $t(0,95,9)=1.83$

- W Excelu wartość t dla tego zadania możemy uzyskać za pomocą formuły:

=ROZKŁAD.T.ODW(0,05;9)

=ROZKŁAD.T.ODW(0,1;9)

podstawiamy wartości do wzoru na przedział ufności

$$L = \bar{X} - t \cdot \frac{s}{\sqrt{n}} =$$
$$= 14,62 - 2,26 \cdot \frac{1,865}{\sqrt{10}} = 13,29$$

$$P = \bar{X} + t \cdot \frac{s}{\sqrt{n}} =$$
$$= 14,62 + 2,26 \cdot \frac{1,865}{\sqrt{10}} = 15,95$$

Odp. [13.29; 15.95]

$$L = 14,62 - 1,83 \cdot \frac{1,865}{\sqrt{10}} = 13,54$$

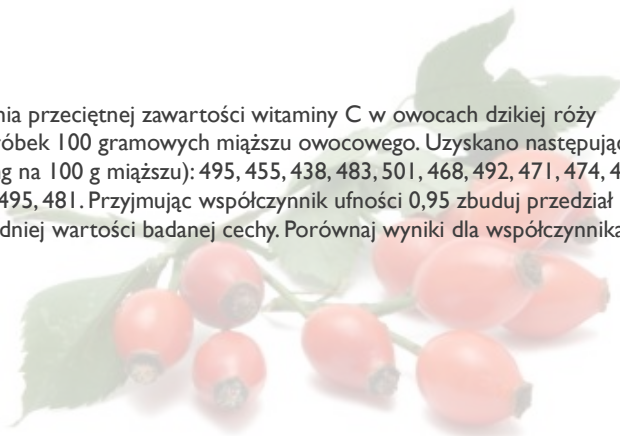
$$P = 14,62 + 1,83 \cdot \frac{1,865}{\sqrt{10}} = 15,70$$

Odp. [13.54; 15.70]

21

ZADANIE 4

W celu ustalenia przeciętnej zawartości witaminy C w owocach dzikiej róży pobrano 15 próbek 100 gramowych miąższu owocowego. Uzyskano następujące rezultaty (w mg na 100 g miąższu): 495, 455, 438, 483, 501, 468, 492, 471, 474, 485, 504, 469, 478, 495, 481. Przyjmując współczynnik ufności 0,95 zbuduj przedział ufności dla średniej wartości badanej cechy. Porównaj wyniki dla współczynnika ufności 0,99.

<http://bellis.blog.onet.pl/2009/10/28/dzika-roza/>

ZADANIE 4

W celu ustalenia przeciętnej zawartości witaminy C w owocach dzikiej róży pobrano 15 próbek 100 gramowych miąższu owocowego. Uzyskano następujące rezultaty (w mg na 100 g miąższu): 495, 455, 438, 483, 501, 468, 492, 471, 474, 485, 504, 469, 478, 495, 481. Przyjmując współczynnik ufności 0,95 zbuduj przedział ufności dla średniej wartości badanej cechy. Porównaj wyniki dla współczynnika ufności 0,99.

$$\begin{aligned}\bar{X} &= \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i = \\ &= \frac{495 + 455 + 438 + 483 + 501 + 468 + 492 + 471 + 474 + 485 + 504 + 469 + 478 + 495 + 481}{15} \\ &= \frac{7189}{15} = 479,27\end{aligned}$$

ZADANIE 4

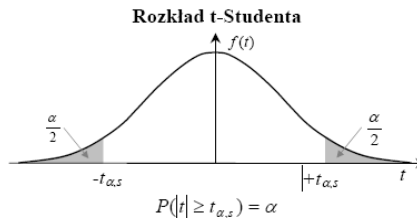
$$D^2 X = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{X})^2$$

	495	455	438	483	501	468	492	471	474	485	504	469	478	495	481
$x_i - \bar{X}$	15,7	-24,3	-41,3	3,7	21,7	-11,3	12,7	-8,3	-5,3	5,7	24,7	-10,3	-1,3	15,7	1,7
$(x_i - \bar{X})^2$	247,5	588,9	1702,9	13,9	472,3	126,9	162,1	68,3	27,7	32,9	611,7	105,4	1,6	247,5	3,0

$$D^2 X = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{X})^2 = \frac{4412,9}{15-1} \approx 315,21$$

$$s = \sqrt{D^2 X} = \sqrt{315,21} = 17,754$$

Wartości krytyczne rozkładu t dla różnych poziomów istotności testu jednostronnego i dwustronnego						
stopni swobody	Poziom istotności dla testu jednostronnego					
	0,1	0,05	0,025	0,01	0,005	0,0005
	Poziom istotności dla testu dwustronnego					
	0,2	0,1	0,05	0,02	0,01	0,001
1	3,0777	6,3137	12,7062	31,8210	63,6559	636,5776
2	1,8856	2,9200	4,3027	6,9645	9,9250	31,5998
3	1,6377	2,3534	3,1824	4,5407	5,8408	12,9244
4	1,5332	2,1318	2,7765	3,7469	4,6041	8,6101
5	1,4759	2,0150	2,5706	3,3649	4,0321	6,8685
6	1,4398	1,9432	2,4489	3,1427	3,7074	5,9587
7	1,4149	1,8946	2,3646	2,9979	3,4995	5,4081
8	1,3968	1,8595	2,3060	2,8965	3,3554	5,0414
9	1,3830	1,8331	2,2622	2,8214	3,2498	4,7809
10	1,3722	1,8125	2,2311	2,7638	3,1693	4,5868
11	1,3634	1,7959	2,2010	2,7181	3,1058	4,4369
12	1,3562	1,7823	2,1788	2,6810	3,0545	4,3178
13	1,3502	1,7709	2,1604	2,6503	3,0123	4,2209
14	1,3450	1,7613	2,1448	2,6245	2,9768	4,1403
15	1,3406	1,7531	2,1315	2,6025	2,9467	4,0728
16	1,3368	1,7459	2,1199	2,5835	2,9208	4,0149
17	1,3334	1,7396	2,1098	2,5669	2,8982	3,9651
18	1,3304	1,7341	2,1009	2,5524	2,8784	3,9217
19	1,3277	1,7291	2,0930	2,5395	2,8609	3,8833
20	1,3253	1,7247	2,0860	2,5280	2,8453	3,8496
21	1,3232	1,7207	2,0796	2,5176	2,8314	3,8193
22	1,3212	1,7171	2,0739	2,5083	2,8188	3,7922
23	1,3195	1,7139	2,0687	2,4999	2,8073	3,7676
24	1,3178	1,7109	2,0639	2,4922	2,7970	3,7454
25	1,3163	1,7081	2,0595	2,4851	2,7874	3,7251
26	1,3150	1,7056	2,0555	2,4786	2,7787	3,7067
27	1,3137	1,7033	2,0518	2,4727	2,7707	3,6895
28	1,3125	1,7011	2,0484	2,4671	2,7633	3,6739
29	1,3114	1,6991	2,0452	2,4620	2,7564	3,6595
30	1,3104	1,6973	2,0423	2,4573	2,7500	3,6460
40	1,3031	1,6939	2,0211	2,4233	2,7045	3,5510
50	1,2987	1,6759	2,0086	2,4033	2,6778	3,4960
60	1,2958	1,6706	2,0003	2,3901	2,6603	3,4602
120	1,2886	1,6576	1,9799	2,3578	2,6174	3,3734
∞	1,2816	1,6449	1,9600	2,3263	2,5758	3,2906

$\alpha=0.05$, obliczamy kwantyl rzędu $t(0.975, 14)=2.14$

$\alpha=0.01$, obliczamy kwantyl rzędu $t(0.995, 14)=2.98$

- W Excelu wartość t dla tego zadania możemy uzyskać za pomocą formuły:

=ROZKŁAD.T.ODW(0,05;14)

=ROZKŁAD.T.ODW(0,01;14)

podstawiamy wartości do wzoru na przedział ufności

$$\left[\bar{X} - t\left(1 - \frac{\alpha}{2}; n-1\right) \frac{S}{\sqrt{n}}, \quad \bar{X} + t\left(1 - \frac{\alpha}{2}; n-1\right) \frac{S}{\sqrt{n}} \right]$$

$\alpha=0.05$

$$L = 479,27 - 2,14 \cdot \frac{17,75}{\sqrt{15}} = 479,27 - 9,82 = 469,45$$

$$P = 479,27 + 2,14 \cdot \frac{17,75}{\sqrt{15}} = 479,27 + 9,82 = 489,08$$

Odp. [469.45; 489.08]

$\alpha=0.01$

$$L = 479,27 - 2,98 \cdot \frac{17,75}{\sqrt{15}} = 479,27 - 13,67 = 465,6$$

$$P = 479,27 + 2,98 \cdot \frac{17,75}{\sqrt{15}} = 479,27 + 13,67 = 492,93$$

Odp. [465.6; 492.93]

Statystyki opisowe (DESCRIPTIVES)

		Statystyka	Błąd standardowy	
VAR00001	Średnia	479,2667	4,58410	
	95% przedział ufności dla średniej	Dolna granica	469,4348	
		Górna granica	489,0986	
	5% średnia obciąża	480,1852		
	Mediana	481,0000		
	Wariancja	315,210		
	Odchylenie standardowe	17,75414		
	Minimum	438,00		
	Maksimum	504,00		
	Rozstęp	66,00		
	Rozstęp ćwiartkowy	26,00		
	Skośność	-,770	,580	
	Kurtoza	,685	1,121	